

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów »Ceny i koszty energii w Europie«”

[COM(2016) 769 final]

(2017/C 345/20)

Sprawozdawca: **Laure BATUT**

Wniosek o konsultację	Komisja Europejska, 17.2.2017
Podstawa prawna	Artykuł 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Transportu, Energii, Infrastruktury i Społeczeństwa Informacyjnego
Data przyjęcia przez sekcję	14.6.2017
Data przyjęcia na sesji plenarnej	5.7.2017
Sesja plenarna nr	527
Wynik głosowania	127/15/4
(za/przeciw/wstrzymało się)	

1. Zalecenia

1.1. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny (EKES) pragnie przypomnieć, że pakiet europejski dotyczący energii ma na celu postawienie „konsumenta w centrum”, i życzyłby sobie, aby zdefiniowano tę koncepcję i ją zastosowano. Konsument nie będzie mógł odgrywać swojej nowej roli, jeśli nie będzie mógł oprzeć się na jasnych aktach prawnych, które dają mu możliwości działania. EKES sądzi, że dla powodzenia „unii energetycznej” konieczna jest wizja przyszłości pokazująca, co obywatele i przedsiębiorstwa europejskie mają do zyskania w tym projekcie – na przykład więcej równości.

1.2. EKES jest zdania, że kształtowanie popytu na energię poprzez podnoszenie świadomości obywateli i specjalistów (kształcenie, szkolenie) może wyrobić w nich odpowiedzialność za własne decyzje i zachowania w dziedzinie energii. Efektywność energetyczna może być rejestrowana w bilansach dotyczących zapotrzebowania na energię oraz może przyczyniać się do zmniejszenia zużycia energii, a tym samym mieć wpływ na koszt, nawet wtedy, gdy ceny rosną. Jednakże efektywność energetyczna sama w sobie nie może rozwiązać problemów związanych ze zmianą klimatu, bezpieczeństwem dostaw lub ubóstwem⁽¹⁾. Efektywność energetyczna i niezuzywanie energii nie stanowią źródła energii.

1.3. EKES zaleca, by rozszerzyć analizę danych na najbliższe lata, włączając do niej analizę większej liczby źródeł energii, i aby zainteresować się trzema rodzajami zużycia energii: przez gospodarstwa domowe, przemysł i przedsiębiorstwa usługowe.

1.4. Sprawozdanie powinno również zawierać ocenę reakcji na popyt na energię, aby określić wskaźnik zaspokojenia potrzeb osiągniętego przy zrównoważonym poziomie cenowym (art. 14 TFUE).

1.5. EKES zaleca, aby w sprawozdaniu przeanalizowano kwoty, jakie przedsiębiorstwa i/lub konsumenci przeznaczają na badania i rozwój oraz na uwzględnianie badań dotyczących magazynowania energii, co powinno być odzwierciedlone w cenie energii i kosztach finansowania dystrybucji.

1.6. Należy oszacować koszty szkód w środowisku, a informacje o nich powinny być łatwo dostępne dla wszystkich.

1.7. EKES zaleca, aby na początku dwuletnich sprawozdań Komisji w sprawie cen i kosztów energii umieszczano glosariusz terminologii, tak aby każdy konsument był w stanie je zrozumieć.

⁽¹⁾ Opinia EKES-u w sprawie pakietu „Czysta energia dla wszystkich Europejczyków” (Dz.U. C 246 z 28.7.2017, s. 64).

1.8. Z myślą o przejrzystości Komitet apeluje również do Komisji, by dodała zestawienie danych na temat każdego poddanego analizie państwa członkowskiego, zawierające pięć wartości odniesienia w podziale na źródła energii:

- różnica cen w skali roku między rynkiem hurtowym a rynkiem detalicznym;
- składniki „surowiec”, „dystrybucja” i „podatki” w cenie dla konsumenta;
- stopa zysku realizowanego rocznie przez przedsiębiorstwa łańcucha wartości, a przede wszystkim przez dostawców krajowych;
- odsetek i podział wsparcia europejskiego na rzecz państwa i przedsiębiorstw;
- udział taryf regulowanych i taryf socjalnych w całkowitej sumie cen detalicznych.

2. Wprowadzenie

2.1. W 2014 r. Komisja Europejska opublikowała pierwsze sprawozdanie dotyczące cen i kosztów energii w Unii Europejskiej (UE). Ze względu na niedostatki zgromadzonych danych zaproponowano rozporządzenie⁽²⁾ w sprawie europejskiej statystyki dotyczącej cen gazu ziemnego i energii elektrycznej.

2.2. Celem jest sprawdzenie stanu rozwoju wewnętrznego rynku energii, którego tworzenie nie zostało zakończone, i wniesienie wkładu w określanie środków, które należy podjąć w celu zwiększenia efektywności energetycznej i bezpieczeństwa dostaw, w tym w obszarze kompetencji dzielonych.

3. Istota sprawozdania Komisji Europejskiej

3.1. Omawiane sprawozdanie jest zatem drugim sprawozdaniem Komisji dotyczącym tego zagadnienia. Komisja ocenia w nim sytuację w zakresie cen energii w sektorach gazu, energii elektrycznej i produktów ropopochodnych oraz wpływ tych cen na gospodarstwa domowe i przemysł, a także wskazuje strategie polityczne UE służące realizacji unii energetycznej.

4. Ceny energii elektrycznej

4.1. Komisja wspomina o elementach niezbędnych do wpływania na ceny energii elektrycznej: rozwoju efektywności energetycznej i wykorzystywaniu energii alternatywnej, w której zakresie Unia chce być światowym liderem.

4.2. Import netto energii elektrycznej produkowanej z paliw kopalnych do państw należących do UE wzrósł, podobnie jak zależność tych państw od importu, co ponownie ożywia trudną dyskusję na temat gazu i oleju łupkowego.

4.3. Ceny hurtowe systematycznie spadają od 2008 r. i uległy konwergencji na jednolitym rynku, co doprowadziło do spadku cen węgla i gazu. Wiele czynników krajowych utrudnia jednak przekładanie się tego spadku na ceny detaliczne, które wciąż rosną, ponieważ **średnia cena dla gospodarstw domowych** wzrosła o 3,2 % w tym samym okresie:

- wartość składnika „energia” zmalała w latach 2008–2015 o 15 %,
- wartość składnika „dystrybucja” wzrastała rocznie o 3,3 %,
- wartość składnika „podatki i opłaty”, na który składa się 10 elementów⁽³⁾, takich jak VAT, taryfy socjalne, zatrudnienie, kompensaty, bezpieczeństwo dostaw energii, opłaty koncesyjne itd., wzrosła o 10 punktów, a jego udział w cenie średniej zwiększył się z 28 % do 38 %.

4.4. **Ceny energii elektrycznej dla przedsiębiorstw** wzrosły w mniejszym stopniu: o 0,8–3,1 % rocznie w latach 2008–2015, przy czym *duzi* odbiorcy mogli korzystać z taryf dostosowanych.

4.5. Komisja zauważa, że istnieją **bardzo duże różnice między państwami członkowskimi** i ceny dla gospodarstw domowych w krajach z najtańszą energią mogą być nawet trzykrotnie wyższe od tych samych cen w krajach z najdroższą energią z powodu składnika „podatki i opłaty” (59 % w Danii, 5 % w Malcie).

4.6. Średnio energia elektryczna w Europie jest droższa niż w Stanach Zjednoczonych, ale dużo tańsza niż w Japonii.

⁽²⁾ Dz.U. L 311 z 17.11.2016, s. 1.

⁽³⁾ COM(2016) 769 final, s. 7, przypis 8.

5. Ceny gazu

5.1. Gaz odpowiada 23 % zużycia energii pierwotnej w UE. Jest on źródłem 15 % naszej produkcji energii elektrycznej i pokrywa jedną „trzecią zapotrzebowania na energię końcową gospodarstw domowych i przemysłu”.

5.2. UE jest uzależniona od importu gazu w 69 % i od ograniczonej liczby dostawców, w związku z czym wpływ na jej sytuację mają zmiany światowych tendencji cenowych.

5.3. Ceny hurtowe spadły o 50 % od 2013 r., głównie z powodu niskiego popytu na świecie, produkcji gazu łupkowego w Stanach Zjednoczonych oraz indeksacji cen gazu w oparciu o ceny ropy naftowej.

5.4. Ceny detaliczne **dla gospodarstw domowych** rosły o 2 % rocznie od 2008 r. Również w tym przypadku składnik „podatki i opłaty” jest istotny, rósł o 4,2 % rocznie i, w parze z kosztami dystrybucji, wyjaśnia znaczne różnice między państwami członkowskimi: najwyższe ceny (w Szwecji) są czterokrotnie wyższe od najniższych (w Rumunii).

5.5. **Ceny dla przemysłu** i dużych odbiorców przemysłowych **spadły** i to składnik „energia” ma największe znaczenie dla kształtowania cen, a co za tym idzie ceny hurtowe przekładają się na ceny detaliczne, umożliwiając większą konwergencję w ramach jednolitego rynku.

5.6. W skali światowej Europa sytuuje się na średniej pozycji, jeśli chodzi o konwergencję, z tendencją spadkową od 2013 r., aczkolwiek utrzymuje się powyżej poziomu ceny amerykańskiej i rosyjskiej.

6. Ceny ropy naftowej

6.1. Od maja 2014 r. do stycznia 2016 r., w okresie 19 miesięcy, ceny ropy naftowej w USD spadły o 77 %, następnie wzrosły, jednak zatrzymały się na poziomie połowy ceny z 2014 r.

6.2. Miało to mniejszy wpływ na **ceny detaliczne** z powodu deprecjacji euro względem dolara oraz ponieważ podatki i opłaty nadal stanowią istotny składnik ceny.

UE wyznaczyła minimalną stawkę podatku akcyzowego⁽⁴⁾, ale państwa członkowskie zasadniczo przyjmują wyższe stawki tego podatku: w 2015 r. **podatki** stanowiły 63 % średniej ceny detalicznej benzyny i 57 % ceny oleju napędowego, przy czym sytuacja różniła się w poszczególnych państwach.

6.3. Podsumowując, ceny trzech źródeł energii obniżyły się od czasu poprzedniego sprawozdania i spadek ten przełożył się na ceny hurtowe. Przełożył się także na cenę detaliczną produktów ropopochodnych, natomiast ceny gazu i energii elektrycznej wzrosły w związku ze wzrostem kosztów dystrybucji, a zwłaszcza podatków i opłat.

7. Wydatki gospodarstw domowych na energię

7.1. W przypadku trzech źródeł **zużycie** w gospodarstwach domowych jest od 2008 r. **stosunkowo stabilne**.

Wydatki wzrosły ze względu na wyższe ceny detaliczne gazu i energii elektrycznej (z wyłączeniem transportu). Istnieją duże różnice między państwami członkowskimi, jeśli chodzi o odsetek zasobów przeznaczanych na energię, który jest oczywiście najwyższy w przypadku ubogich gospodarstw domowych – udział ten wzrósł z 6,2 % w 2004 r. do 8,6 % w 2016 r. Zużycie w gospodarstwach domowych zmalało w tym samym okresie o 4 %.

7.2. Komisja podkreśla, jak bardzo potrzebne są środki socjalne skierowane do konsumentów szczególnie wrażliwych, aby przeciwdziałać ubóstwu energetycznemu.

8. Koszty energii dla przemysłu

8.1. W odniesieniu do 14 energochłonnych sektorów przemysłu koszty energii **zmniejszyły się** w latach 2008–2013, a w ostatnich latach udział kosztów energii w kosztach produkcji wynosił średnio 5–10 %. Wynika to ze spadku cen dla dużych odbiorców, ze zwolnień podatkowych i obniżania podatków, a nie tak bardzo ze środków ukierunkowanych na efektywność energetyczną.

8.2. Komisja uważa, że UE w ujęciu międzynarodowym nie jest gospodarką wysoko energochłonną oraz że konkurencyjny i właściwie funkcjonujący rynek energii powinien umożliwić dostarczanie energii potrzebnej gospodarstwom domowym i przemysłowi w sposób najbardziej efektywny kosztowo, bez powodowania inflacji i przy braku dotacji publicznych powodujących nieuzasadnione zakłócenia na rynku: 113 mld EUR przekazanych w 2012 r., z czego 17,2 w postaci dotacji bezpośrednich, 263 mld EUR podatków w 2014 r., co stanowi 1,88 % PKB UE.

⁽⁴⁾ Dz.U. L 283 z 31.10.2003, s. 51.

9. Uwagi ogólne

9.1. Energia jest elementem o kluczowym znaczeniu dla gospodarki i gospodarstw domowych. Jej zużycie powoduje emisje CO₂ szkodliwe dla klimatu i żywych organizmów. UE zapoczątkowała przechodzenie na gospodarkę niskoemisyjną. Zrozumienie mechanizmów ustalania kosztów i cen energii powinno być czynnikiem sprzyjającym lepszej transformacji i przeciwdziałaniu ubóstwu energetycznemu ⁽⁵⁾.

9.2. Omawiane sprawozdanie Komisji pokazuje, że nie ma *jednej* ceny energii w UE, ale istnieją *różne* ceny dla poszczególnych nośników energii, których wysokość jest uzależniona od położenia geograficznego, praktyk krajowych, czasu i sposobów wykorzystywania energii przez użytkowników.

9.3. W kilku krajach europejskich publikowany jest „Barometr cen energii” (Europejska Fundacja Klimatyczna) dla gospodarstw domowych, a Komisja ze swojej strony od dwóch lat publikuje sprawozdania.

10. Nośniki energii

10.1. Ropa naftowa, węgiel, gaz (wciąż zapewniające zasadniczą część energii zużywanej na świecie), biomasa, energia jądrowa, energia elektryczna nie nadają się w takim samym stopniu do magazynowania i transportowania:

- ropę naftową łatwo jest transportować: jej cena może być jednolita w obrębie dużych obszarów geograficznych,
- gaz musi zostać skroplony: wymaga to kosztownej infrastruktury utrzymywanej przez różne podmioty,
- energia elektryczna, produkt „pochodny” wytwarzany z innych źródeł energii, nie daje się magazynować, wymaga infrastruktury służącej do produkcji i przesyłu oraz wiąże się z kosztami końcowymi dla użytkowników i przemysłu.

10.2. Cena energii wpływa na konkurencyjność danego sektora, odpowiednio do poziomu energii zużytej bezpośrednio i energii włączonej do zużycia pośredniego w procesie produkcji danego towaru. Niskie koszty energii mogą oddziaływać na konkurencyjność (por. sytuację z gazem łupkowym w USA), nie stanowiąc strukturalnego czynnika wydajności.

10.3. Liczne państwa członkowskie importują energię od swych sąsiadów należących lub nienależących do UE – sytuacja geopolityczna ma konsekwencje dla bezpieczeństwa dostaw i wysokości cen.

10.4. Cena baryłki ropy naftowej jest zawsze ustalana w dolarach: kursy walut, a zatem także ogólna sytuacja konkurencyjna gospodarki europejskiej, odgrywają rolę w grze konkurencyjnej i w kształtowaniu cen dla konsumenta końcowego.

10.5. Ceny energii płacone przez przemysł i gospodarstwa domowe wywierają wpływ na popyt łączny. W handlu UE wymiana towarowa odbywa się głównie wewnątrz UE i w przeważającej części dotyczy produktów przetworzonych, których ceny są wrażliwe na zmiany cen energii.

11. Ceny i koszty

11.1. *Ceny

11.1.1. Cena czy koszt? W języku potocznym często stosuje się te terminy zamiennie. Sprawozdanie Komisji [COM (2017) 769] byłoby bardziej przejrzyste, gdyby zaczęto od tej kwestii.

11.1.2. Najbardziej widoczna jest *cena*. Cena jest wyrazem wartości wymiennej jednostki dobra energetycznego lub usługi energetycznej. Na całkowicie wolnym rynku oddawałaby punkt równowagi między podażą a popytem.

11.1.3. Na zaawansowanym rynku światowym istnieje tyle cen, ile rynków. I na każdym etapie transakcji na cenę wpływają czynniki zewnętrzne (efekty zewnętrzne). Dochodzą do tego jeszcze elementy związane z polityką wewnętrzną państw członkowskich, takie jak struktura sektora, opodatkowanie, klimat, siła nabywcza gospodarstw domowych, konkurencyjność przedsiębiorstw itp.

11.1.4. Unia energetyczna mogłaby, z poszanowaniem zasady pomocniczości, złagodzić wpływ tych czynników powodujących rozbieżności i niesprawiedliwość między Europejczykami.

⁽⁵⁾ Dz.U. C 341 z 21.11.2013, s. 21.

11.2. *Koszty

11.2.1. Koszty odpowiadają cenom surowców energetycznych niezbędnych do produkcji danego dobra lub usługi i ich udostępnienia konsumentom (Jean-Marie Martin-Amouroux, *Les prix et les coûts des sources d'énergie* [Ceny i koszty źródeł energii], 20 lutego 2017 r.). Mogą występować bardzo duże różnice w kosztach w zależności od wyboru łańcucha produkcji zużywanej energii [SWD(2016) 420 final].

11.2.2. W przypadku MŚP, które stanowią 90 % europejskiej tkanki gospodarczej, choć nie są zaliczane do dużych odbiorców energii, koszty energii, którą nabywają, i koszty energii zawartej w produktach podstawowych, które przetwarzają, mogą mieć znaczący wpływ na ceny netto wytwarzanych przez nie produktów i ich sprzedaż.

11.2.3. Ponadto koszt energii to czynnik, który nie jest łatwo zmienić, i jest to niezbędny wydatek. Kiedy koszt energii jest istotnym czynnikiem kosztów produkcji, wpływa na cenę sprzedaży towarów i na siłę nabywczą konsumentów oraz może spowolnić wzrost popytu (przypadek samochodów). Przedsiębiorstwa mogą wciąż zastąpić jedne źródła energii innymi: jeśli ropa naftowa staje się zbyt droga, mogą przestawić się na gaz itp.

11.2.4. Kwestia kosztów energii prowadzi do pytań o dyplomację europejską, o definicję europejskiej polityki przemysłowej, i to nie tylko w odniesieniu do energochłonnych sektorów przemysłu.

12. Uwagi szczegółowe

12.1. Omawiany dokument wchodzi w skład pakietu „Czysta energia dla wszystkich Europejczyków”⁽⁶⁾, w którym Komisja podsumowuje sytuację w zakresie cen i kosztów energii w Europie. EKES ubolewa, że nie zaakcentowano tutaj wyraźniej perspektywy transformacji. Dzięki temu można byłoby lepiej zrozumieć koszty zróżnicowane w zależności od źródła produkcji energii elektrycznej. Zawartość energii w danym dobrze jest uzależniona od całego łańcucha produkcji i kosztów energii. Stawką jest tu konkurencyjność przedsiębiorstw, a w szerszej perspektywie, ich zdolność do tworzenia trwałych miejsc pracy i chronienia środowiska.

12.2. W różnych europejskich tekstach przedstawia się UE jako wspólny punkt odniesienia dla państw w przeciwdziałaniu emisjom gazów cieplarnianych, w działaniach na rzecz efektywności energetycznej i promowaniu energii ze źródeł odnawialnych. Jednak wybór koszyka energetycznego należy do państw członkowskich. Występują różnice między nimi, w szczególności w odniesieniu do podatków i podejścia do przeciwdziałania zmianie klimatu. Sytuacja ta prowadzi do dumpingu, co utrudnia zarządzanie unią energetyczną⁽⁷⁾.

12.3. Podejście oparte na pełnej konkurencji, zgodnie z dewizą lat 80., nie uwzględnia globalnej rzeczywistości sektora energetycznego ani nowych kierunków działania UE: konsument został postawiony w centrum systemu, nie można już ubolewać nad niedoskonałościami rynku, nad szerokim zakresem środków interwencji publicznej na rzecz sektora energii, które de facto nie są niczym więcej niż dotacjami, ani nad dużą bazą podatkową będącą źródłem dochodów rządowych. Można to określić jako redystrybucję rekompensującą koszty społeczne energii, które stały się zbyt wysokie dla wielu obywateli.

12.4. Wzrost cen energii, a zwłaszcza energii elektrycznej, może wpływać na delokalizację miejsc pracy; pracownicy, przedsiębiorstwa i inwestorzy potrzebują stabilnej polityki publicznej.

12.5. Nadal istnieją oczywiste nierówności między jednostkami oraz między państwami członkowskimi. Występują one również między przedsiębiorstwami, tymi energochłonnymi i innymi, oraz między osobami prywatnymi i przedsiębiorstwami. Liberalizacja rynku europejskiego, która zniszczyła krajowe monopole, by wprowadzić konkurencję mającą przynieść korzyści konsumentom, doprowadziła do wzrostu rachunków za zużycie finalne gazu i elektryczności i nie zapobiegła powstaniu niekonkurencyjnych oligopoli. Komitet jest zdania, że idea równości pomiędzy konsumentami, nazywana także wyrównywaniem, mogłaby stać się pojęciem europejskim.

12.6. Jeden z komunikatów Komisji dotyczy przyspieszenia innowacji w dziedzinie czystej energii⁽⁸⁾, biorąc pod uwagę, że w Europie „system energetyczny osiągnął punkt krytyczny”, w którym „odnawialne źródła energii są coraz bardziej konkurencyjne cenowo”. Rada Europejska przyjęła środki w sprawie dekarbonizacji gospodarki i integracji rynku energii. Odnawialne źródła energii mają coraz większy udział w produkcji energii elektrycznej, a wskaźniki energochłonności – mierzące zużycie energii w stosunku do wyniku gospodarczego – maleją, zwłaszcza w gospodarkach rozwiniętych.

⁽⁶⁾ COM(2015) 80 final.

⁽⁷⁾ Opinia EKES-u w sprawie zarządzania unią energetyczną (Dz.U. C 246 z 28.7.2017, s. 34).

⁽⁸⁾ Opinia EKES-u w sprawie przyspieszenia innowacji w dziedzinie czystej energii (TEN/619), dotychczas nieopublikowana w Dzienniku Urzędowym.

12.7. W komunikacie będącym przedmiotem niniejszej opinii przedstawiono pakiet środków ustawodawczych oparty na trzech nadrzędnych celach:

- efektywność energetyczna przede wszystkim,
- bycie światowym liderem w dziedzinie odnawialnych źródeł energii,
- zapewnienie konsumentom sprawiedliwych warunków.

12.8. Podejście UE do kwestii dotyczących cen i kosztów powinno ulec radykalnej zmianie i uwzględnić sytuację konsumentów szczególnie wrażliwych, określać, w jakim stopniu polityka publiczna powinna finansować energię ze źródeł odnawialnych tak, by gospodarstwa domowe nie były nadmiernie obciążone wynikającymi z tych działań podatkami. Komisja wspomina o bardziej intuicyjnym i bliższym potrzebom konsumentów podejściu regionalnym, które miałyby służyć urzeczywistnianiu jednolitego rynku.

12.9. Komisja podkreśla, jak bardzo potrzebne są środki socjalne skierowane do konsumentów szczególnie wrażliwych, aby przeciwdziałać ubóstwu energetycznemu. To dobrze, jednak środki te nie są finansowane z marż zysku osiągniętych przez duże przedsiębiorstwa z sektorów energetyki, lecz finansują je inni obywatele i ich podatki oraz budżety państw członkowskich.

12.10. Komitet dostrzega, że sprawozdanie zawiera znaczną ilość informacji uzyskanych od wielu podmiotów, niemniej ubolewa, że ta **przejrzystość** w odniesieniu do zarówno do cen, jak i kosztów nie obejmuje gospodarstw domowych: w przypadku energii ze źródeł odnawialnych koszty dystrybucji mogą stanowić nawet 50 % (sprawozdanie Centrum Analiz Strategicznych, 2012 r., Francja). Dobre dane statystyczne, do jakich zgromadzenia zmierza się we wniosku Komisji dotyczącym rozporządzenia (zob. przyp. 1), są niezbędne, by konsumenci mogli dokonywać wyboru i podejmować decyzje. Powinny one obejmować koszty szkód w środowisku i być łatwo dostępne dla wszystkich osób, w odniesieniu do których podejmuje się te środki, a które chcą zrozumieć, dlaczego i jak uzyskują energię i za nią płać.

Bruksela, dnia 5 lipca 2017 r.

Georges DASSIS
Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego